

Utviklingen i alderspensjon per 30. juni 2022

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (E-post: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av juni 2022 var det 1 009 700 personer som mottok alderspensjon. Det er 17 300 flere alderspensjonister enn per juni 2021. Økningen fra 2021 til 2022 er på 1,7 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAV passerte 1 million alderspensjonister 1. november 2021.

I de to første kvartalene i 2022 ble 33 200 personer registrert som nye alderspensjonister. Det er om lag på samme nivå som tilsvarende periode i 2021, hvor det var 32 600 nye alderspensjonister. Økningen fra 2021 til 2022 er på 1,9 prosent.*

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,6 år i de to første kvartalene i 2022. For kvinner var gjennomsnittlig alder 66,1 år og for menn 65,0 år.

Ved utgangen av juni 2022 var det 139 900 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Det utgjør 13,9 prosent av alle alderspensjonister. Antallet har steget med 2 600 fra samme tidspunkt i 2021, en økning på 1,9 prosent.

Per juni 2022 var det 53 100 alderspensjonister som bor i utlandet. Tilsvarende antall i juni 2021 var 51 400 – noe som utgjør en vekst på 3,2 prosent. Siden 2012 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 54,8 prosent.

Alderspensjonister fikk utbetalt 258 700 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2021 (før skatt).** Det er 10 400 kroner mer enn i 2020. Økningen fra 2020 til 2021 er på 4,2 prosent. Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,7 prosent fra 2020 til 2021. I 2021 var prisveksten (KPI) på 3,5 prosent – samlet for året. For den enkelte alderspensjonist vil økningen i alderspensjon variere med blant annet størrelsen på pensjonen. At minstepensjonen for enslige alderspensjonister ble satt opp i 2021, har medført at økningen i kjøpekraft har vært særlig stor for denne gruppen.

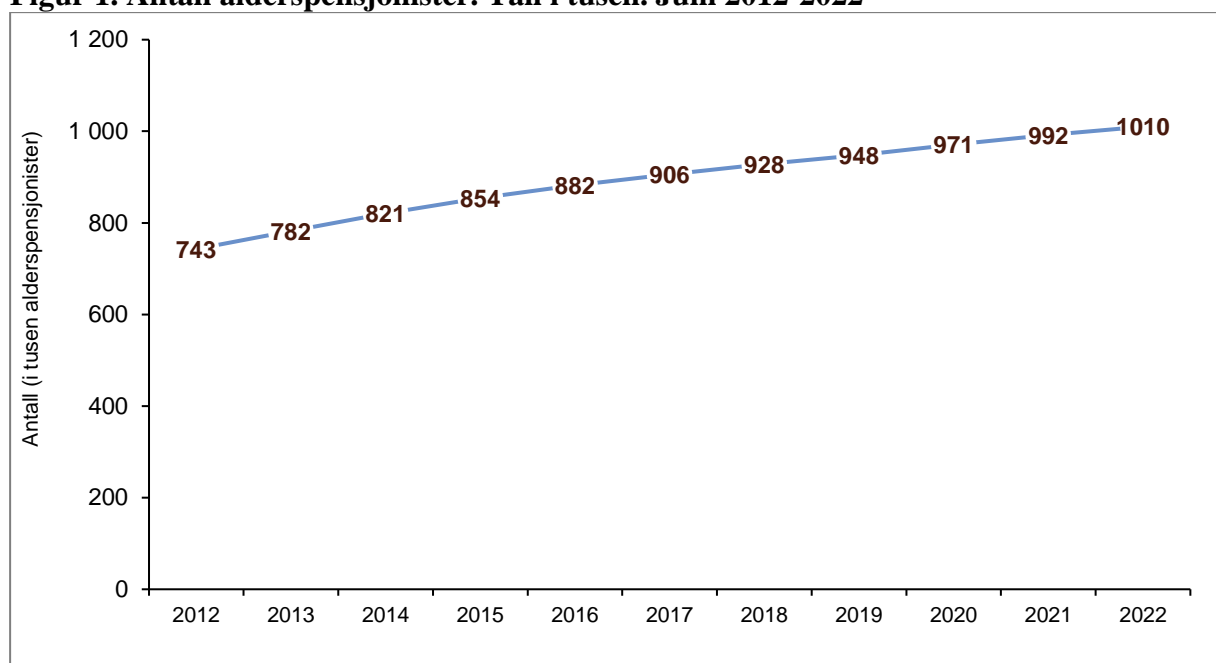
* Beregninger av andeler og prosentvis endring tar utgangspunkt i ikke-avrundede tall

** Det gjøres oppmerksom på at beregningen av gjennomsnittlig alderspensjon er noe endret fra og med publiseringen av statistikk per desember 2021. Den nye beregningsmåten inkluderer alderspensjon som blir etterbetalt (noe som kan inntreffe ved for eksempel endrede opplysninger i pensjonssaken og ved sats- og regelendringer).

Passert 1 million alderspensjonister

1. november 2021 gikk antallet alderspensjonister forbi 1 million.¹ Ved utgangen av juni 2022 var det 1 009 700 personer som mottok alderspensjon. Det er 17 300 flere enn i juni 2021, en økning på 1,7 prosent. Siden juni 2012 har antallet alderspensjonister steget med 35,9 prosent. Da var det 743 000 alderspensjonister.

Figur 1. Antall alderspensjonister. Tall i tusen. Juni 2012-2022

Kilde: NAV

Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister de siste årene. Økningen man ser skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene har nådd pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange velger å benytte seg av denne muligheten. En annen grunn til økningen er at de store etterkrigskullene har nådd pensjoneringsalder. For eksempel fylte 1948-kullet 70 år i 2018, og de fleste av disse er nå alderspensjonister. 1960-kullet blir 62 år i løpet av 2022, og passerer da nedre aldersgrense for mulighet til uttak av alderspensjon.²

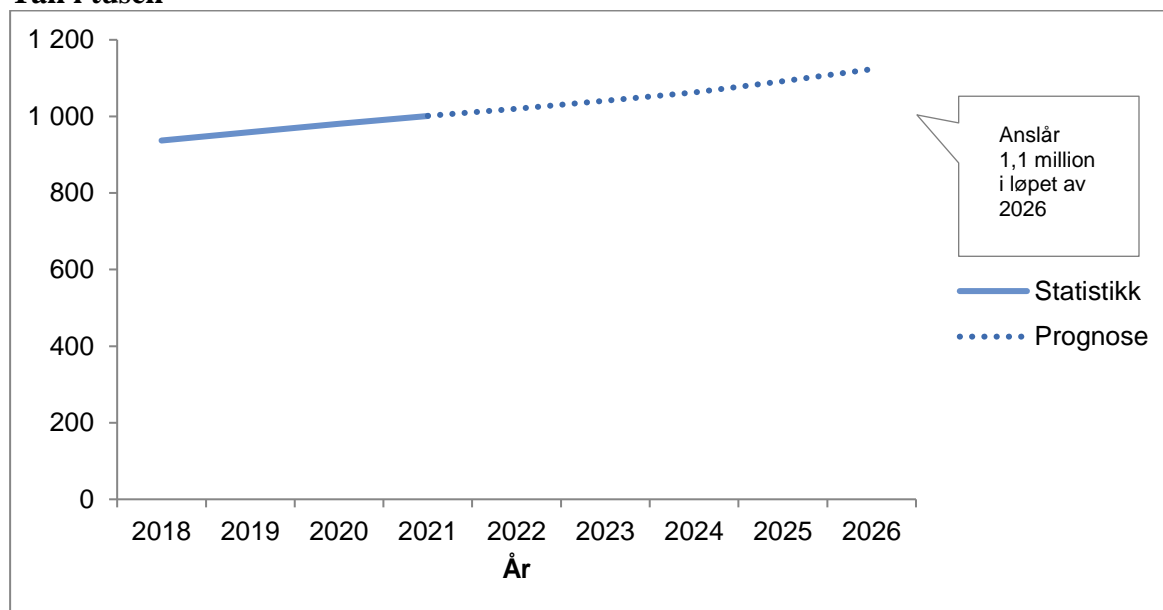
¹ Den eksakte datoen 1. november ble identifisert med en kombinasjon av statistikk fra NAVs datavarehus og oversikter over løpende saker fra fagsystemet Pesys.

² Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

Antall alderspensjonister vil fortsette å stige

Det er ventet at antall alderspensjonister vil øke ytterligere i årene som kommer. Ifølge NAVs siste prognoser blir det 1 020 000 alderspensjonister ved utgangen av 2022. Anslaget for utgangen av 2026 er 1 123 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2026 (ved utgangen av årene). Tall i tusen

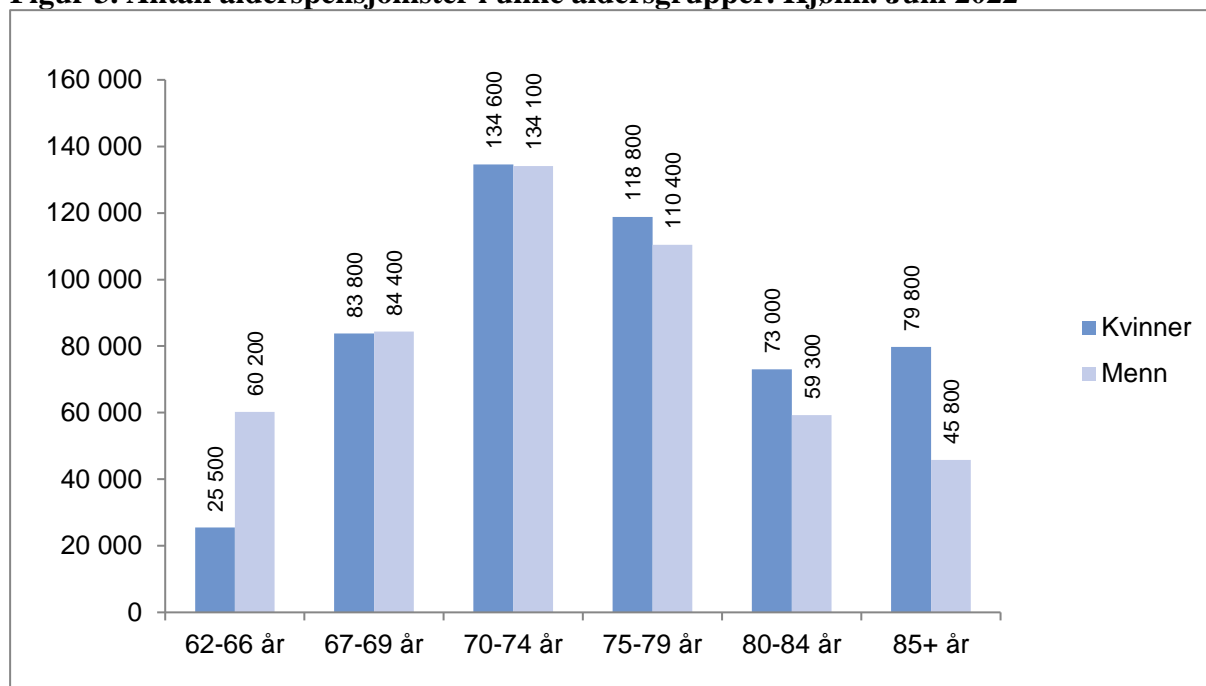

Kilde: NAV

Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 515 500 kvinner og 494 200 menn som mottok alderspensjon ved utgangen av juni 2022. Kvinner utgjør med det 51,1 prosent av mottakerne, og menn 48,9 prosent. Det er flest menn i de yngste aldersgruppene, mens kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Juni 2022

Kilde: NAV

28 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

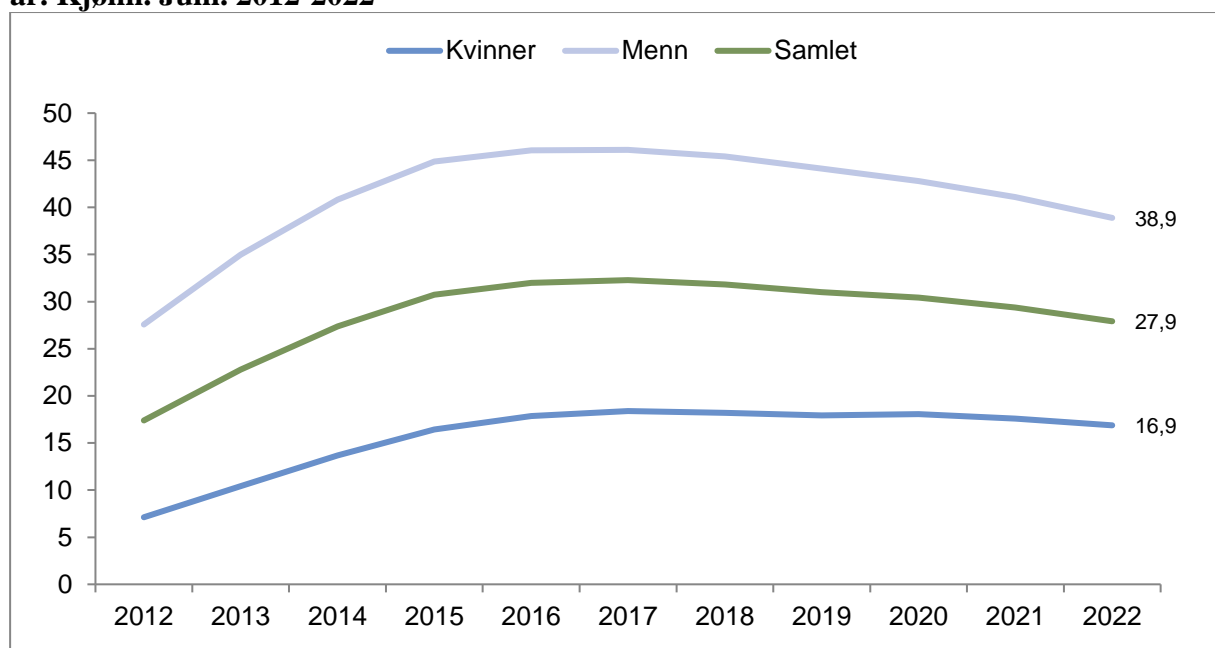
Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen av befolkningen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste årene har trenden snudd til noe reduksjon i andelen med uttak. Fra juni 2021 til samme tidspunkt i 2022 var nedgangen på 1,5 prosentpoeng (samlet for menn og kvinner).

Per juni 2022 mottok 27,9 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon. Det er store forskjeller mellom kjønnene: 38,9 prosent av mennene i denne aldersgruppen mottok alderspensjon – mot 16,9 prosent av kvinnene.

Noen ganger omtales uttak av alderspensjon før 67 år som «tidlig uttak». De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen ved uttak i alderen 62-66 år er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner og trygdeutbetalinger. Allikevel er det slik at kvinner som oppfyller vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet. Én mulig forklaring er at kvinner utsetter uttaket av alderspensjon fordi de har høyere forventet levealder enn menn. Kan hende ser noen kvinner

seg tjent med et høyere nivå på livslang månedlig alderspensjon, framfor tidligere uttak med lavere utbetalinger per måned.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. Juni. 2012-2022

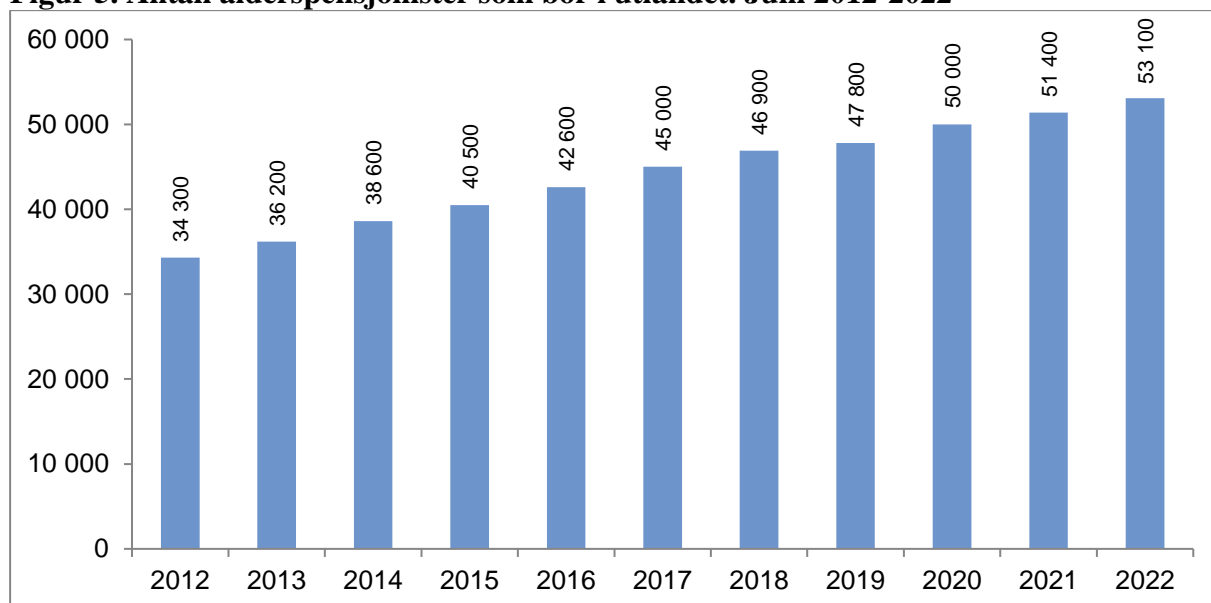
Kilde: NAV

Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Per juni 2022 var det 53 100 alderspensjonister som bor i utlandet. Tilsvarende antall i juni 2021 var 51 400 – noe som utgjør en vekst på 3,2 prosent. Siden 2012 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 54,8 prosent.

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen (veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet). Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Likevel ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2012 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 35,9 prosent, noe som er klart lavere enn 54,8 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

Figur 5. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. Juni 2012-2022

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I juni måned i 2022 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 8 400 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 22 700 kroner (etterbetalinger er holdt utenfor).

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er også adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.³ For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).⁴ Slike

³ I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁴ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk»):

utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensionister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan ofte eksportere det meste av alderspensjonen, også til land uten trygdeavtale. Det gjelder for eksempel mange personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land etter avsluttet yrkeskarriere.⁵

Alderspensionister i Norge med kort botid

I juni 2022 var det 31 200 alderspensionister bosatt i Norge som hadde redusert botid/trygdetid. Deres gjennomsnittlige alderspensjon var om lag 60 prosent av snittet for alderspensionister i Norge med full botid/trygdetid. Siden 2012 har antallet steget med 92 prosent - da gjaldt det 16 300 personer.

Redusert botid eller trygdetid innebærer at deler av alderspensjonen avkortes. Noe forenklet kan man si at trygdetid henger sammen med antall år man har oppholdt seg i Norge i yrkesaktiv alder (16-66 år). Såkalt full trygdetid er 40 år. Deler av alderspensjonen reduseres andelsmessig ved lavere trygdetid. Personer med kortere botid / trygdetid har vanligvis også mindre annen opptjening til alderspensjonen.

Alderspensionistene med redusert trygdetid fikk i juni 2022 utbetalt om lag 14 300 kroner i månedlig alderspensjonen. Alderspensionister i Norge med full botid/trygdetid fikk i snitt 23 800 kroner utbetalt i juni måned.

Blant alderspensionistene i Norge med redusert trygdetid, så er det stor spredning i hvor mye den enkelte får utbetalt. De ti prosentene med laveste utbetaling mottok 4 900 kroner eller mindre i juni. Tilsvarende fikk de ti prosentene med høyest utbetaling 24 100 kroner eller mer utbetalt i juni.

Gjennomsnittlig trygdetid var 26 år i juni 2022 for gruppen alderspensionister med redusert trygdetid. Ti prosent av mottakerne hadde trygdetid på 11 år eller lavere, mens de ti prosentene med høyeste trygdetid hadde 38 eller 39 års trygdetid.

-
- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdløven kap. 19)
 - inntektspensjon (folketrygdløven kap. 20)
 - begge kulepunktene over (folketrygdløven kap. 19 og 20)

⁵ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

81 prosent av pensjonistene i Norge med redusert trygdetid er født i andre land eller er registrert med ukjent fødeland. De resterende 19 prosentene er født i Norge, men har bodd deler av livet i utlandet. Det er flest som er født i Sverige (2 200), etterfulgt av Polen (1 600), Bosnia-Hercegovina (1 600) og Danmark (1 500).

Personer med kort botid / trygdetid i Norge kan ha jobbet i andre land i løpet av yrkeskarrieren og fått opptjening til pensjon også der. Det er mulig å motta pensjon fra flere land. Statistikk fra den svenske Pensionsmyndigheten viser at 12 400 personer med norske bankkontoer mottok alderspensjon eller pensjon til etterlatte fra Sverige i juni 2022.⁶

For personer med pensjon under satser for minste pensjonsnivå og kort botid, så kan det være aktuelt å søke om såkalt supplerende stønad. I juni 2022 var det 2 300 av alderspensjonistene med redusert botid som også mottok supplerende stønad. I snitt mottok disse alderspensjonistene 9 100 kroner i supplerende stønad i måneden – utover alderspensjonen. Med supplerende stønad er gjennomsnittlig utbetaling for denne gruppen 16 100 kroner i måneden.

Stønad kan gis til personer som har fylt 67 år og som har liten eller ingen alderspensjon grunnet kort botid i Norge. I tillegg kan det gis supplerende stønad til uføre flyktninger under 67 år. Supplerende stønad avkortes ikke med redusert trygdetid. Imidlertid er det relativt strenge regler for avkortning dersom man har andre inntekter. Eventuell ektefelles inntekt kan også føre til fradrag i stønaden. Dersom man har formue, så kan det gis avslag på søknad.

Innfasing av regelverk: Nå får 169 500 personer alderspensjonen beregnet med en kombinasjon av «gamle» og «nye» regler

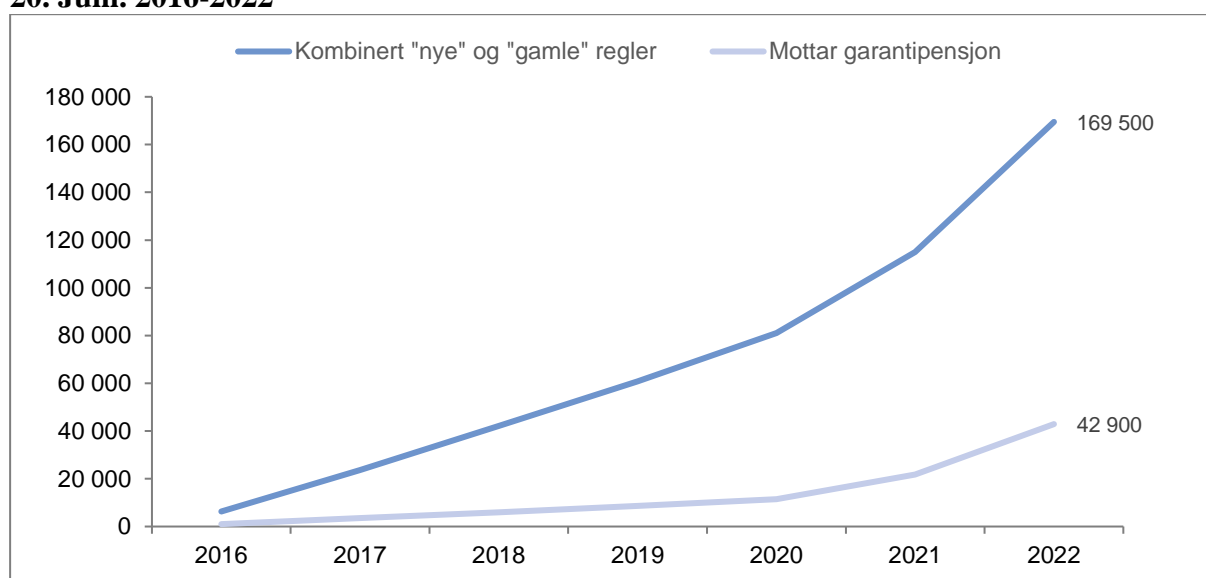
Pensjonsreformen trådte i kraft i 2011, og mange av elementene i reformen fikk virkning fra dette tidspunktet. Med reformen ble det også innført et nytt kapittel 20 i folketrygdloven, som rommer nye regler for blant annet opptjening og beregning av alderspensjon. Reglene fases

⁶ Lenke til statistikkbank hos Pensionsmyndigheten:
<https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik/pensionsstatistik/?domain=tab-5&report=report-5-1&columns=UTLtot&rows=Land&sex=AMK&metrics=sumMeanLength&time=2022-06-01&complete-input=false&childrows-store=>

gradvis inn for personer født i årene fra 1954 til 1962. Det er omtalt i faktaboks som «kombinert ordning». Noen ganger omtales også årskullene født i 1954-1962 som «overgangskullene».

Innfasingen gjennomføres ved at 1954-kullet får 1/10 alderspensjon beregnet med «nye» regler og 9/10 alderspensjon beregnet etter «gamle» regler. For 1955-kullet er de samme andelen henholdsvis 2/10 og 8/10, mens 1956-kullet får henholdsvis 3/10 og 7/10. Slik endres andelen for hvert fødselskull fram til 1962-kullet – som vil få 9/10 «nye» regler og 1/10 «gamle» regler. Personer født i 1963 og senere vil få alderspensjonen beregnet etter de «nye» reglene i folketrygdlovens kapittel 20.

Figur 6. Mottakere av alderspensjon etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20. Juni. 2016-2022

Alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. Utviklingen fra 2016 er vist i figur 6. Ved utgangen av juni 2022 var det 169 500 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. De utgjør nå 16,8 prosent av alle alderspensjonister. Andelen har økt med 5,2 prosentpoeng fra samme tidspunkt i 2021. Da var antallet 115 000. Den ekstra høye veksten fra 2021 til 2022 skyldes blant annet at 1954-kullet ble 67 år i løpet av 2021, og at mange valgte å starte uttak av alderspensjonen da. I tillegg går mange mottakere over til alderspensjon fra uføretrygd og flere andre ytelser ved 67 års alder.

Generelt øker antallet fordi flere årskull passerer laveste aldersgrense for alderspensjon, og fordi en stigende andel personer innenfor hvert årskull velger å ta ut alderspensjonen etter hvert som de blir eldre. Antallet vil fortsette å stige i årene som kommer.

Viktige elementer i alderspensjon etter folketrygdlovens kapittel 20, er såkalt inntektspensjon og garantipensjon (se også faktaboks). Per juni 2022 mottok 169 200 personer inntektspensjon. Blant alderspensjonister i «overgangskullene» fikk 42 900 personer garantipensjon, de aller fleste i kombinasjon med inntektspensjon. Mottakerne av garantipensjon utgjør 25,3 prosent av alderspensjonistene med alderspensjon både etter gamle og nye regler.

Overgangskullene er også garantert et minste pensjonsnivå og vil få såkalt individuelt minstenivåtillegg i pensjonen hvis utbetalingene blir lavere enn en andelsmessig kombinasjon av satser for minste pensjonsnivå (folketrygdlovens kapittel 19) og satser for garantipensjon (folketrygdlovens kapittel 20). Se også senere omtale av minstepensjonister.

Ekstra trinn i årlig regulering og etterbetaling av økte minstesatser i 2021

Siden 2011 har de utbetalte alderspensjonene fått en årlig regulering som tilsvarer lønnsveksten i Norge (operasjonalisert gjennom veksten i grunnbeløpet) fratrukket 0,75 prosentpoeng. I 2021 er grunnlaget for reguleringen beregnet annerledes. Som en del av avtalen om statsbudsjettet for 2021 ble det besluttet at alderspensjonene skulle settes opp med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. I tillegg skulle trygdeoppjøret i 2021 gi et resultat som om trygdeoppjøret i 2020 også var beregnet med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst. Med dette utgangspunktet ble alderspensjon under utbetaling regulert med 4,99 prosent fra 1. mai (årlig vekst 3,58 prosent). Minsteytelser ble økt med 4,80 prosent.

Om pensjonsreformen og regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon. Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønsstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

**** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010*

I juni 2021 besluttet Stortinget å øke nivået på reguleringen ytterligere, slik at årlig vekst ble på 3,83 prosent i stedet for 3,58 prosent. Det ga en årlig regulering akkurat lik veksten i grunnbeløpet. Dette trinnet av reguleringen ble gjennomført i november og innebar at alderspensjon under utbetaling ble regulert med 5,36 prosent med tilbakevirkende kraft fra 1. mai. Satser for minste pensjonsnivå og garantipensjon ble også satt opp med 5,36 prosent med tilbakevirkende kraft fra 1. mai 2021. Dette ga en årsvekst i minstesatsene (før særskilte økninger på enslige minstepensjonister) på 3,89 prosent. (Satsøkningen er mer omtalt under kapittel om minstepensjon, men fikk virkning fra mai 2021.)

Alderspensionistene merket virkningene av ekstra regulering på utbetalingene fra og med desember 2021. Økt alderspensjon (som følge av reguleringen) for månedene mai 2021 til og med november 2021 ble etterbetalt. De fleste mottok denne etterbetalingen i desember.

I mai 2021 ble det gjennomført en heving av satsen til enslige minstepensjonister med 4 000 kroner. Økningen hadde også virkning bakover i tid fra mai 2020. Berørte av økningen i denne perioden fikk dette etterbetalt i mai 2021 (gjelder de fleste berørte). Det bemerkes at satshevingen ikke inngår i statistikken for gjennomsnittlig utbetaling i 2020 og månedlige utbetalinger før mai 2021. Økningen både i 2020 og 2021 inngår i regnskapstallene for 2021.

I 2021 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 258 700 kroner

Alderspensionister fikk utbetalt 258 700 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2021 (før skatt).⁷ Det er 10 400 kroner mer enn i 2020. Økningen fra 2020 til 2021 er på 4,2 prosent.

Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,7 prosent fra 2020 til 2021. I 2021 var prisveksten (KPI) på 3,5 prosent (samlet for året).⁸ For den enkelte alderspensionist vil økningen i alderspensjon variere med blant annet størrelsen på pensjonen. At minstepensjonen for enslige alderspensionister ble satt opp i 2021, har medført at økningen i kjøpekraft har vært særlig stor for denne gruppen.

Det gjøres oppmerksom på at beregningen av gjennomsnittlig alderspensjon er noe endret fra og med publiseringen av statistikk per desember 2021. Den nye beregningsmåten inkluderer alderspensjon som blir etterbetalt, noe som kan inntreffe ved for eksempel endrede opplysninger og ved sats- og regelendringer med virkning bakover i tid. Med den nye beregningsmåten inkluderes etterbetalinger knyttet til den ekstra reguleringen av alderspensjon i 2021, samt blant annet satsøkning for minstepensjon i mai 2021 – med virkning fra mai 2020. Ulempen ved ny beregningsmåte er at man ikke kan sammenligne gjennomsnittlig alderspensjon for ulike grupper.⁹

⁷ Gjennomsnittlig utbetaling er beregnet med utgangspunkt i regnskapstall (statsregnskapet) for alderspensjon og de månedlige utbetalingene til alle alderspensjoner som er eller har vært løpende i det aktuelle året. Det er ikke gjort skille på bosted.

⁸ Kilde KPI: SSB

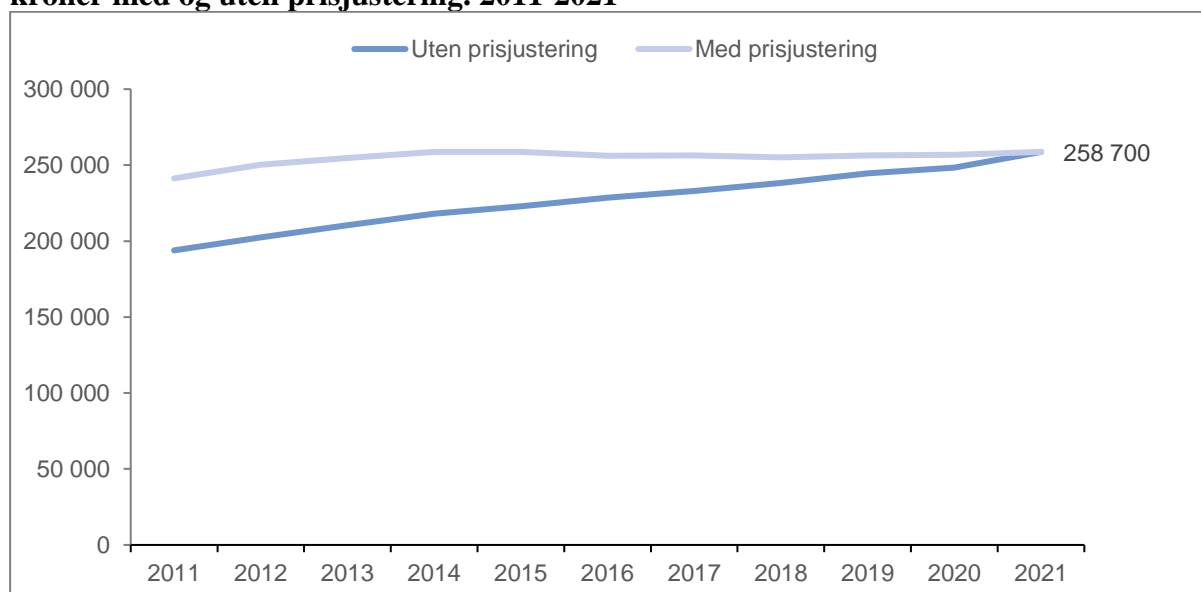
⁹ At reguleringen i 2020 ble gjennomført på høsten, er tatt hensyn til med både gammel og ny beregningsmåte

For å sammenligne gjennomsnittlig alderspensjon for eksempel for menn og kvinner må det anvendes beregninger uten etterbetalinger. Senere i notatet presenteres månedsstatistikk (uten etterbetalinger).

Realveksten i alderspensjonen siste 10 år

Utviklingen i gjennomsnittlig årlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 7. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 7 prosent.¹⁰ Utviklingen er da justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 33 prosent (nominell utvikling).

Figur 7. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering. 2011-2021*

Kilde: NAV og SSB (KPI)

Realveksten i årlig alderspensjon skyldes at reguleringen av alderspensjonen som hovedregel har oversteget prisveksten.¹¹ Ved siden av reguleringen av alderspensjonen, påvirkes gjennomsnittlig alderspensjon også av at nye alderspensjonister har gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. At en stadig økende andel av alderspensjonistene er omfattet av nye uttaksregler og levealdersjustering innført gjennom pensjonsreformen trekker

¹⁰ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

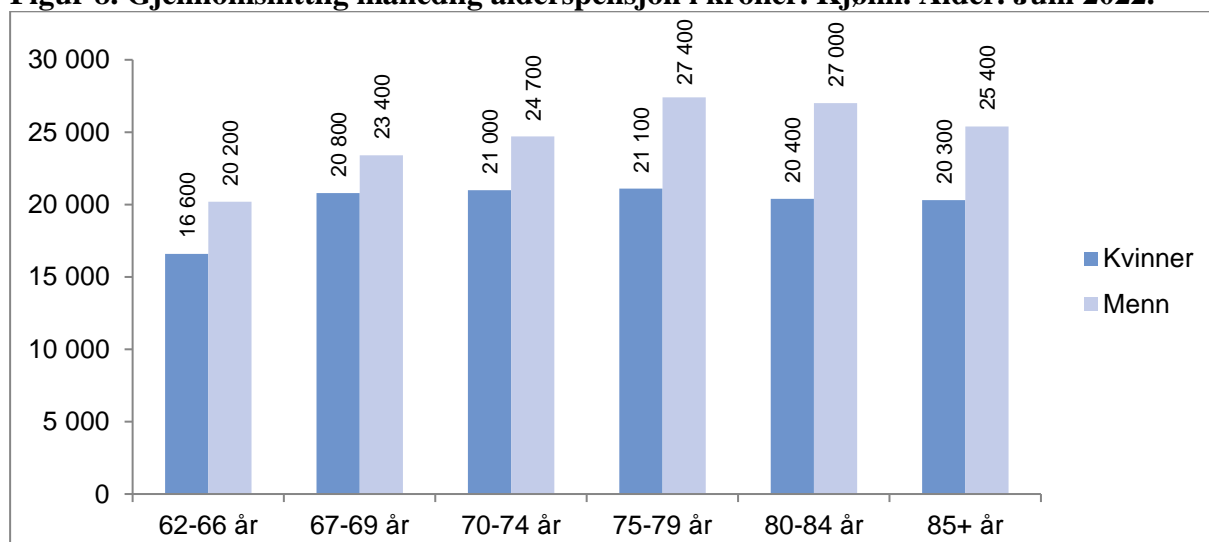
¹¹ Reguleringen ble endret i 2021, og vil bli varig lagt om fra og med 2022.

isolert sett pensjonene nedover. Det skyldes at folk i gjennomsnitt har valgt å ta ut alderspensjon ved rundt 65 års alder fremfor å utsette uttaket utover 67 år for å kompensere for levealdersjusteringen. Et annet moment som trekker ned er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner.

Månedlig utbetalt alderspensjon

I figur 8 er månedlige utbetalinger vist for kvinner og menn i ulike aldersgrupper – for juni 2022. Det gjøres oppmerksom på at denne statistikken viser nivået på alderspensjonen uten etterbetalinger.

Figur 8. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i kroner. Kjønn. Alder. Juni 2022.

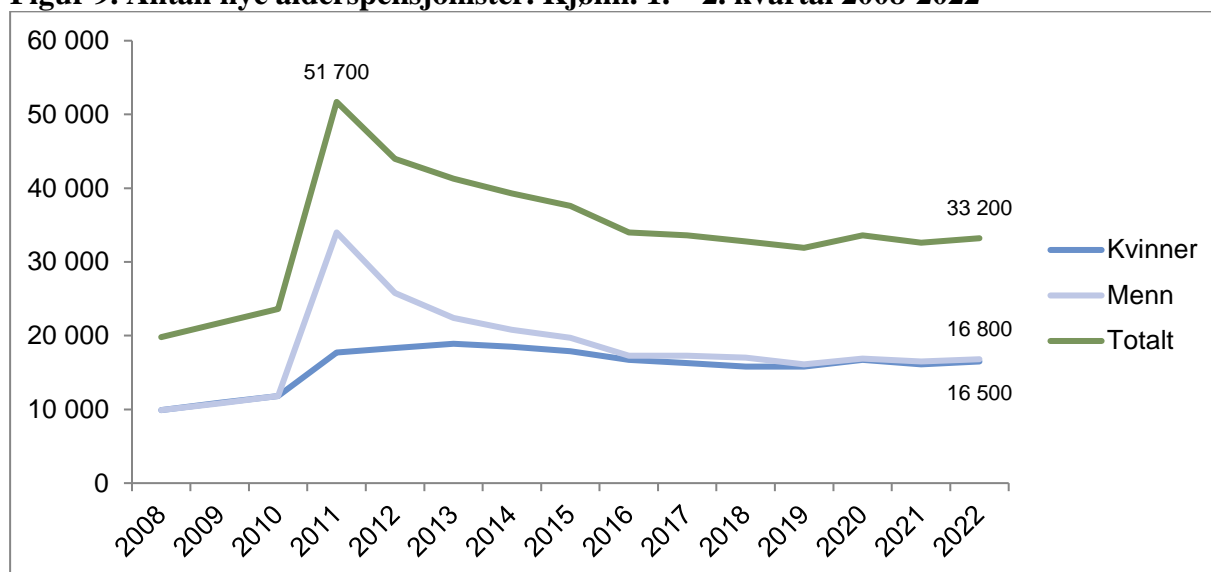
Kilde: NAV

Fra figuren ser man at kjønnsforskjeller forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig månedlig utbetaling for menn og kvinner henholdsvis 23 400 og 20 800 kroner. Menn i alderen over 85 år mottok i gjennomsnitt 25 400 kroner, mens kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 20 300 kroner. I aldersgruppen 62-66 år er gjennomsnittlig månedlig alderspensjon lavere enn i eldre aldersgrupper. Tidlig uttak innebærer at man mottar alderspensjon i flere år i løpet av livet, men med lavere årlig pensjon. De eldste aldersgruppene har ikke hatt mulighet til uttak fra 62 år alder, kun ved 67 år. Et annet forhold som påvirker gjennomsnittlig alderspensjon, er at de yngste aldersgruppene har høyere forekomst av gradert uttak av alderspensjon – altså at man tar ut en andel av full alderspensjon. Statistikk om gradering er omtalt senere i notatet.

Nye mottakere av alderspensjon

Antall nye alderspensjonister var 33 200 fra januar til og med juni i 2022, mot 32 600 nye alderspensjonister i samme periode i 2021.¹² Det er en økning på 1,9 prosent fra 2021. Utviklingen i antall nye alderspensjonister er vist i figur 9. Høyest antall nye alderspensjonister var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 51 700 nye alderspensjonister. Antallet i 2022 er 35,7 prosent lavere enn toppåret 2011.

Figur 9. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 1. – 2. kvartal 2008-2022

* Tall for 2009 er beregnet
Kilde: NAV

I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

De fleste tar ut alderspensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 10 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2022 (januar - juni).¹³ Menn velger i større grad enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak

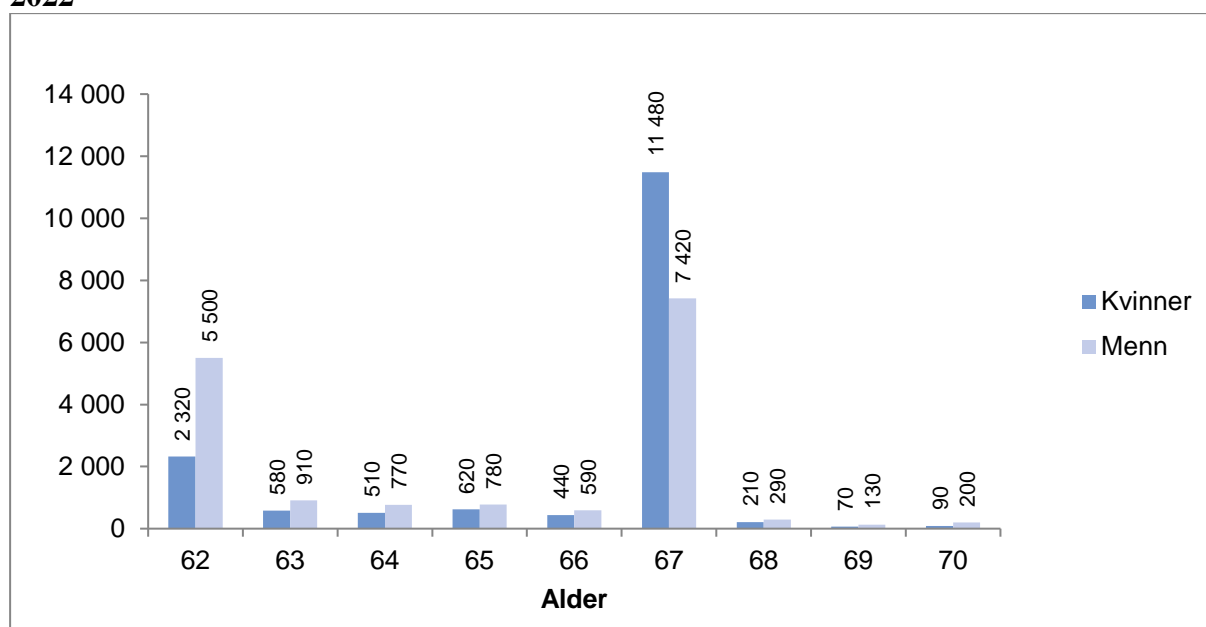
¹² Av tekniske årsaker er statistikken for tilgang i 2020 noe lav i sommermånedene, det er anslått til å gjelde om lag 600 personer.

¹³ Figuren viser uttak til og med 70 års alder. Etter 70 år er det svært få som tar ut alderspensjon for første gang, så disse aldersgruppene er ikke vist.

ved 67 år. Noen eksempler på momenter som henger sammen med den observerte forskjellen mellom kjønnene, er at en høyere andel kvinner mottar uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor, som går over til alderspensjon ved 67 års alder. Samtidig er det en høyere andel menn enn kvinner som har nok opptjening til å fylle vilkårene for tidlig uttak.

Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,6 år i denne perioden. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,1 år, mens den var 65,0 år for menn.

Figur 10. Antall nye alderspensjonister i aldersgruppen 62-70 år. Kjønn. 1. – 2. kvartal 2022

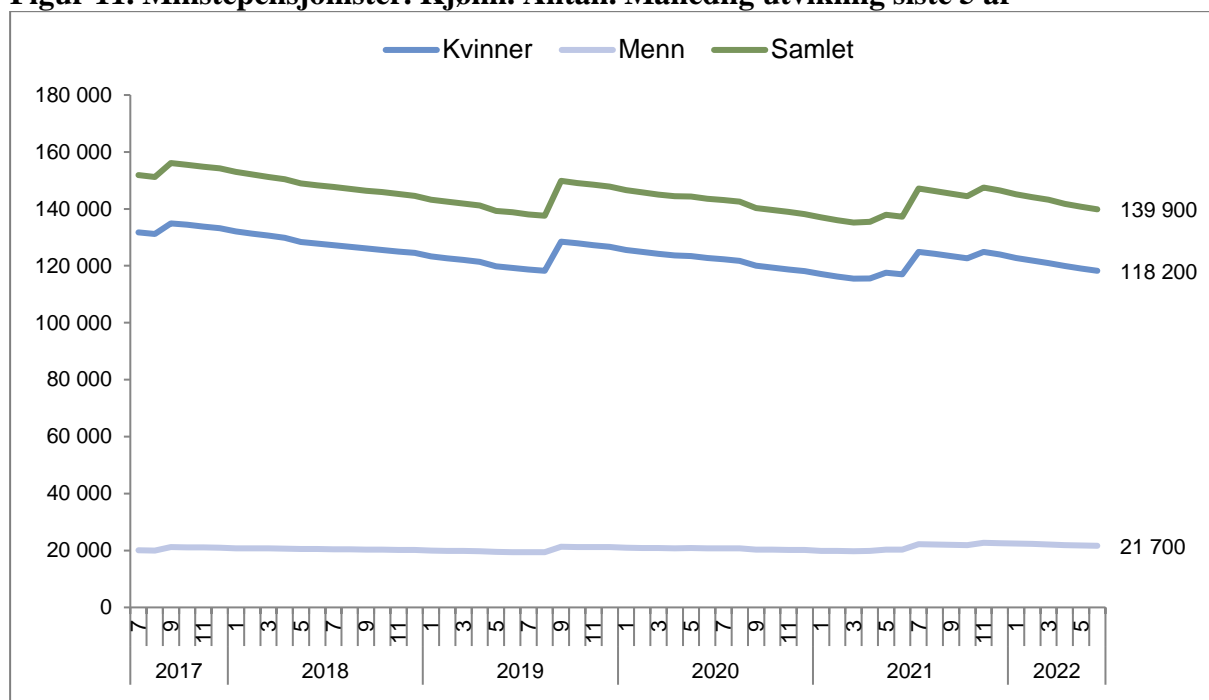
Kilde: NAV

Utviklingen i antall minstepensjonister

Ved utgangen av juni 2022 var det 139 900 minstepensjonister blant alderspensjonistene. Antallet har steget med 2 600 fra samme tidspunkt i 2021, en økning på 1,9 prosent.¹⁴ At antallet har gått opp, henger sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå. Når minstesatser heves, så blir flere alderspensjonister omfattet av det nye minstenivået. Typisk er dette alderspensjonister med en alderspensjon som tidligere har vært litt høyere enn minste pensjonsnivå.

¹⁴ Det tas utgangspunkt i antall som var kjent og gjeldende på aktuelt tidspunkt i 2021. Alderspensjonister som ville blitt regnet som minstepensjonister etter satsøkning med tilbakevirkende kraft, inngår ikke i antallet minstepensjonister i mars 2021.

Figur 11. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling siste 5 år

*Datagrunnlaget til figuren er ikke korrigeret i månedene før september 2020

Kilde: NAV

Det ble gjennomført to satshevinger for enslige minstepensjonister i 2021. Dette er i tillegg til reguleringen i mai og den senere endringen i reguleringen iverksatt i november med tilbakevirkende kraft fra mai, som gjelder alle minstepensjonister. I sammenheng med gjennomføring av ekstra trinn i reguleringen i november 2021, ble satsene for minstepensjon (og garantipensjon) økt med om lag 1 000 kroner. Ordinær sats minste pensjonsnivå ble eksempelvis satt opp med 1 021 kroner til 193 429 kroner, og lav sats minste pensjonsnivå økte med 883 kroner. Økningen hadde tilbakevirkende kraft fra mai 2021. Eventuell økt alderspensjon ble etterbetalt. Fra oktober til november 2021 steg antallet minstepensjonister med 3 000 personer.¹⁵

I mai 2021 fikk enslige minstepensjonister økt sats med 4 000 kroner – med virkning bakover i tid til mai 2020. Økningen i antall minstepensjonister framgår av statistikken først i mai 2021.¹⁶ Fra april til mai 2021 steg antallet minstepensjonister med 2 400 personer (sammenlignet med april), noe som utgjør en økning på 1,8 prosent.

¹⁵ Se fotnote over – samme gjelder for oktober 2021

¹⁶ Regelendringer med virkning bakover i tid inngår vanligvis ikke i statistikken for tidligere perioder. Hovedregelen er at statistikk tar utgangspunkt i hva som var kjent og gjeldende på det aktuelle tidspunktet.

Fra og med 1. juli 2021 ble satsen for enslige minstepensjonister satt opp med 5 000 kroner. Fra juni til juli i 2021 økte antall minstepensjonister med 9 800. Det er en økning på 7,1 prosent.

Utvikling i antall minstepensjonister de siste fem årene er vist i figur 11. Her ser man at antallet har gjort «hopp» på flere tidspunkt. Utover satsendringene omtalt over – så er det gjennomført blant annet disse satshevingene i perioden (utover vanlig regulering):

- September 2016: Minstepensjonen økte med om lag 4 500 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav og ordinær sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister. Det ble samtidig innført ny sats: «Særskilt sats enslige» (som tidligere var aktuelle for såkalt «høy sats»)
- September 2017: Minstepensjonen økte med 1 000 kroner i året for gifte og samboende pensjonister (lav, ordinær og høy sats) og med 4 000 kroner for enslige pensjonister (særskilt sats enslige).
- September 2019: Økt sats med 4 000 kroner for enslige minstepensjonister (særskilt sats enslige)

Det gjøres oppmerksom på at det er flere forhold som påvirker endring i antall minstepensjonister fra en måned til en annen. For det første så synker vanligvis antall minstepensjonister i måneder med uendret sats. En slik underliggende nedgang vil også inngå i den samlede endringen fra en måned til en annen ved en satsheving. Årsaken til nedgangen er blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Siden juni 2012 har antallet minstepensjonister sunket med 17,4 prosent.¹⁷ På det tidspunktet var antallet 169 300 personer minstepensjonister.

Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Det vil bidra til ytterligere nedgang i antall minstepensjonister på sikt. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen). Se også omtale av garantipensjon tidligere i notatet.

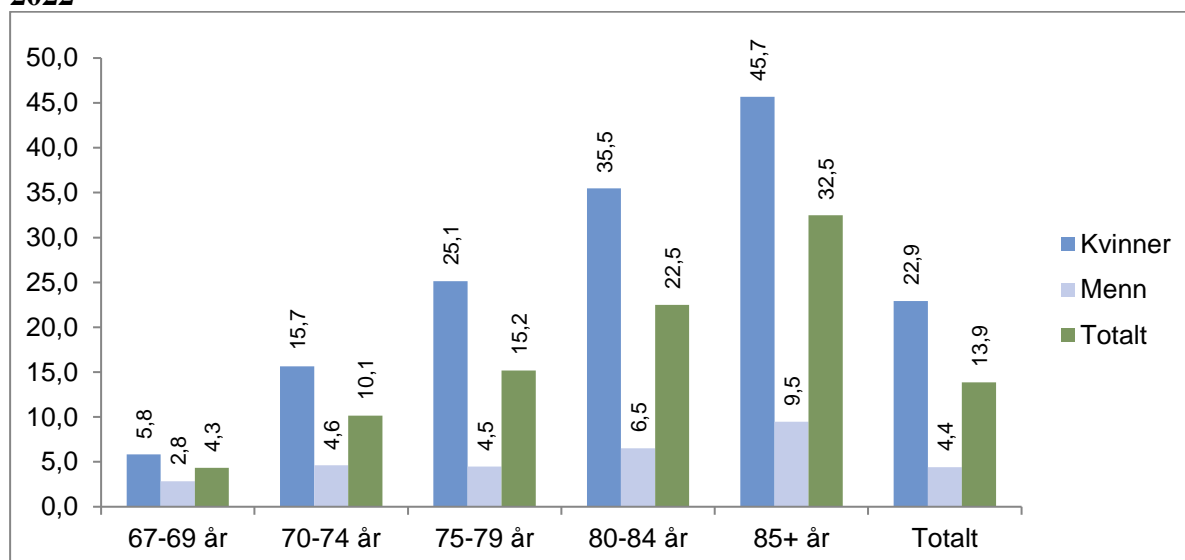
¹⁷ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjons-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. Statistikken for perioden mellom januar 2019 og august 2020 er manuelt korrigert. For september 2020 og framover er statistikken utbedret og korrekt. I 2011 og de første årene etter 2011 er omfanget av feilen ubetydelig.

Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 13,9 prosent som mottok minste pensjonsnivå ved utgangen av juni 2022. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen kvinner var 22,9 prosent, mens det kun var 4,4 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar minste pensjonsnivå. Figur 12 viser at 45,7 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppen var andelen 9,5 prosent. I aldersgruppen 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 5,8 prosent.

Figur 12. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Juni. 2022

Kilde: NAV

Minstepensjon og satser for årskullene født i 1953 eller tidligere

Tidligere i notatet omtales de ulike pensjonsreglene og innfasing av regelverk. For alderspensjonister født i 1953 eller tidligere gjelder «gamle regler». Satsene for minste pensjonsnivå er beskrevet i folketrygdlovens kapittel 19, og det er totalt fem satser:

- Lav sats
- Ordinær sats
- Høy sats
- Særskilt sats for enslige
- Særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år

I tillegg til disse fem satsene blir man også regnet som minstepensjonist dersom man mottok særtillegg i alderspensjonen før pensjonsreformen trådte i kraft i 2011. Særtillegg var tillegget som ble gitt til minstepensjonister før reformen. Etter 2011 ble det ikke innvilget nye særtillegg, og i stedet ble det gitt andre tillegg til alderspensjonen.

Hvilken minstesats som er aktuell, avhenger av blant annet sivilstand, hvilke ytelser den eventuelle ektefelle/partner/samboeren mottar og ektefelle/partnerens/samboerens inntekt.¹⁸ For enslige er det kun én sats: «særskilt sats for enslige».¹⁹ I juni 2022 mottok var det 83 900 alderspensjonister med en alderspensjon tilsvarende særskilt sats for enslige. Som omtalt tidligere, har denne satsen vært hevet flere ganger de siste årene. Det har gitt høyere utbetalinger til de enslige minstepensjonistene, samtidig som flere har blitt omfattet av minstenivået. Om lag 59,9 prosent av minstepensjonistene har særskilt sats for enslige.

For gifte og samboende er det oftest tre satser som er aktuelle: lav, ordinær og høy sats. I tillegg anvendes i noen tilfeller «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år». Lav sats er for alderspensjonister med en ektefelle/partner som også er alderspensjonist eller mottar avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor. Per juni 2022 var det 40 400 minstepensjonister med slik sats.²⁰ Det utgjør 28,9 prosent av minstepensjonistene.

Hvis ektefelle/partner ikke er alderspensjonist eller mottar AFP i offentlig sektor, og samtidig har en inntekt over et visst nivå (folketrygdens grunnbeløp multiplisert med to) – så anvendes ordinær sats. Denne satsen gjelder også for alderspensjonister som bor sammen med ektefelle/partner som er ufør. I juni 2022 var det 5 800 alderspensjonister med minste pensjonsnivå etter ordinær sats. Det er 4,2 prosent av minstepensjonistene.

Samboere med felles barn er likestilt med gifte. En samboende alderspensjonist uten felles barn kan få ordinær sats dersom samboeren har inntekt høyere enn to ganger folketrygdens grunnbeløp eller mottar en av følgende ytelser: alderspensjon, uføretrygd, AFP i offentlig sektor, ytelser til gjenlevende ektefelle eller ytelser til tidligere familiepleier.

18 Det er bare hovedtrekk i regelverket som er beskrevet her.

19 Gifte som ikke lever sammen kan i noen tilfeller også bli regnet enslige i denne sammenhengen: Et eksempel er når ektefelle/partner er på langvarig sykehjemsopphold.

20 Mange av disse alderspensjonistene er i tillegg omfattet av den såkalte pensjonistpar-garantien om at ektepar hvor begge er alderspensjonister, ikke skal motta en samlet alderspensjon (for begge) under to ganger ordinær sats.

Høy sats er aktuell dersom ektefelle/samboer har inntekt lavere enn to ganger folketrygdens grunnbeløp, og ektefellen ikke mottar noen av ytelsene nevnt over. 3400 personer er minstepensjonister etter høy sats – 2,5 prosent av minstepensjonistene.

Tabell 1. Minstepensjonister etter sats / kombinasjon av satser. Antall. Juni 2022

	Satser for minste pensjonsnivå (Kapittel 19)	Satser for garantipensjon (Kapittel 20)	Antall
Født 1953 eller tidligere	Lav sats	–	40 400
	Ordinær sats	–	5 800
	Høy sats	–	3 400
	Særskilt sats for enslige	–	83 900
	Særskilt sats - forsørger ektefelle over 60 år	–	600
	Kun særtillegg	–	2 900
Født 1954 eller senere	Lav sats	Ordinær sats	40
	Ordinær sats	Ordinær sats	50
	Høy sats	Høy sats	20
	Særskilt sats for enslige	Høy sats	1 770
	Ukjent	Ukjent	940
<i>Totalt</i>			139 900

Kilde: NAV

Minstepensjon og satser for personer født i årene 1954-1962

Noen ganger kalles reglene for disse årskullene for «kombinert ordning». Årsaken er at de såkalte overgangskullene født i 1954-1962 skal ha alderspensjonen beregnet etter to regelverk: folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20, «gamle» og «nye» regler. Derfor skal også satser fra de to regelverkene vektet sammen for minstepensjonister.²¹ Det er fem aktuelle satser for minste pensjonsnivå etter kapittel 19 og to satser for garantipensjon etter kapittel 20. Videre har årskullene fra 1954 til 1962 ulike andeler av pensjon fra kapittel 19 og kapittel 20 i beregningen av endelig pensjon (se tidligere omtale), og dette gjelder også minstesatsene. Satsene etter

²¹ Beregningen av sammenvektet sats følger utregningen av såkalt «minstenivåtillegg individuelt». Se folketrygdloven § 20-19 andre ledd og § 19-15 andre ledd.

«gamle» regler (folketrygdlovens kapittel 19) er allerede omtalt over. For garantipensjon (folketrygdlovens kapittel 20) gjelder følgende satser:

- Ordinær sats
- Høy sats

Ordinær sats gis til alderspensjonister med ektefelle, partner eller samboer med inntekt over to grunnbeløp eller som mottar uføretrygd, alderspensjon eller AFP i offentlig sektor. Høy sats gjelder for enslige. Den anvendes også for gifte, partnere og samboere med inntekt under to grunnbeløp og som ikke mottar ytelsene omtalt over.

Siden man må være 67 år eller eldre for å regnes som minstepensjonist, så er det foreløpig personer født i 1954 og 1955 som inngår i statistikken over minstepensjonister med kombinert sats. Det er klart flest med kombinasjonen av særskilt sats for enslige etter folketrygdens kapittel 19 og høy sats etter folketrygdlovens kapittel 20. Dette er typisk enslige minstepensjonister. De utgjør 1,3 prosent av alle minstepensjonister. De andre kombinasjonene av satser har mer beskjedne antall per juni 2022. Samtidig er det grunn til å vente økning i tiden framover – etter hvert som flere årskull med alderspensjonister passerer 67 år.

Tillegg knyttet til minstenivå

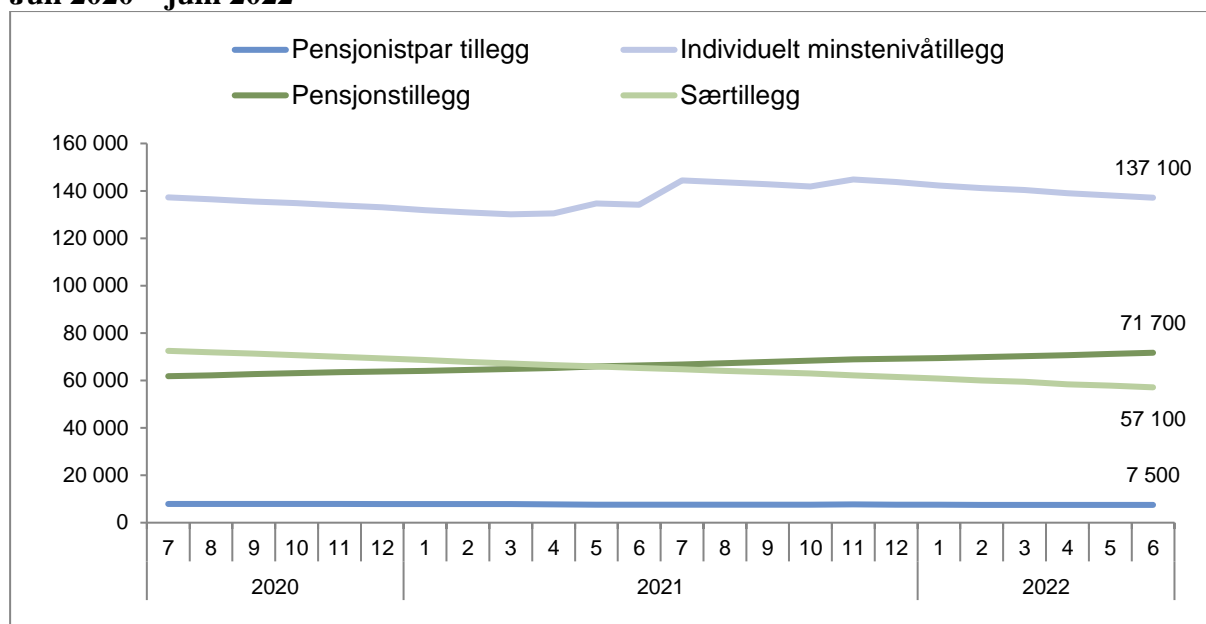
Minste pensjonsnivå er sentralt i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og inngår i vilkåret ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjon er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen. Hensikten er at mottakeren skal være garantert en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

De aktuelle satsene for minste pensjonsnivå er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år». For årskullene 1954–1962 beregnes minstenivået for den enkelte som et vektet gjennomsnitt av aktuell sats for minste pensjonsnivå og garantipensjonsnivået (der det finnes to satser, ordinær sats og høy sats). Per juni 2022 var det 2 000 minstepensjonister i sistnevnte gruppe.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller

under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

Figur 13. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minste pensjonsnivå. Antall. Juli 2020 – juni 2022

Kilde: NAV

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og AFP i privat sektor (utenom kompensasjonstillegg og kronetillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

Det er mulig å ta ut alderspensjon fra 62 års alder, hvis pensjonen (inkludert eventuell AFP i privat sektor) er større eller lik minste pensjonsnivå etter såkalt «særskilt sats for enslige» (beregnet som hvis uttaket skjer ved 67 års alder).²² Blant annet av denne grunnen regnes ikke alderspensjonister under 67 år som minstepensjonister. Likevel er det slik at noen alderspensjonister under 67 år mottar

²² Alderspensjon kan tidligst tas ut ved 62 år og 1 måneds alder. Det er en såkalt betinget rett til uttak – fordi vilkår om nivå på alderspensjonen må være oppfylt. Ubetinget rett til uttak foreligger fra 67 år.

tillegg med utgangspunkt i minstenivået. Det gjelder for eksempel personer som har tatt ut en alderspensjon som opprinnelig var noe høyere enn kravet til minstenivå, men som etter endringer i satser har en alderspensjon som er lavere enn aktuelt minstenivå.²³ Figur 13 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene de to siste årene. Mange vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig.

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I juni 2022 var det totalt 17 400 personer som tok ut delvis alderspensjon - såkalt gradert uttak. De aktuelle gradene er 20, 40, 50, 60 og 80 prosent av full alderspensjon. Gradert uttak er mest vanlig i alderen 62-66 år. I denne aldersgruppen var det 14 600 alderspensjonister med delvis uttak av alderspensjonen. Det utgjør 17,0 prosent av alle alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i juni 2021 var 15,5 prosent (for samme aldersgruppe). Mulighet for å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011. Ved utgangen av juni 2011 hadde 17,2 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 27,2 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av juni 2022. Den tilsvarende andelen for menn var 12,7 prosent.

I aldersgruppen 67-69 år er det mindre vanlig med gradert uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av juni 2022 var det 1 900 personer som tok ut gradert alderspensjon i denne aldersgruppen. Det utgjør 1,1 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.²⁴ Fra januar til juni i 2022 ble det foretatt i alt 9 900 endringer av grad.²⁵ Det er et høyere antall enn i tilsvarende periode i 2021, hvor antallet var 8 900 endringer. I samme periode i 2012 var antallet 3 900 endringer.

²³ Årlig regulering av minste pensjonsnivå har også vært noe gunstigere enn regulering for øvrig.

²⁴ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

²⁵ Inkludert endring til eller fra grad lik null.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av juni 2022 var det 167 000 personer som mottok skjermingstillegg. I 2021 var antallet 172 100 personer. Per i dag er det årskullene fra 1944 til 1953 som mottar skjermingstillegg.

Forsørgingstillegg

Per juni 2022 var det 1 150 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er lavere enn i 2021. Da mottok 1 320 tillegget. I juni 2011 var det 2 630 personer. 400 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i juni 2022. I samme periode i 2021 var antallet høyere: 440. I 2011 var det 440 mottakere.

Nedgangen i mottakere av forsørgingstillegg henger sammen med at innskjerpede krav til bosted ble innført 1. juli 2020. Etter de nye reglene må både alderspensjonisten og barnet/ektefellen som forsørges enten bo i Norge, innenfor EØS-området eller i et annet land Norge har trygdeavtale med.

Fra og med 2022 innvilges det ikke nye forsørgingstillegg til alderspensjonen (med noen overgangsregler). Det er vedtatt at forsørgingstillegg vil bli gradvis utfaset i perioden 2022-2025. Nedtrappingen gjennomføres med utbetaling av 67 prosent av forsørgingstillegg i 2023, 33 prosent i 2024 og i 2025 får man ikke lenger forsørgingstillegg.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 300 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av juni 2022. Det er lavere enn i juni 2021, med 2 400 i antall. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd ble innført med pensjonsreformen i 2011. I juni 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 000 personer.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning etter at obligatorisk tjenestepensjon ble lovfestet i 2006. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP). Dette gjelder alle offentlig ansatte og i overkant av 40 prosent av arbeidstakerne i privat sektor.

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalingen etter 67 år lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Framover: Ny AFP og tjenestepensjon for offentlig sektor

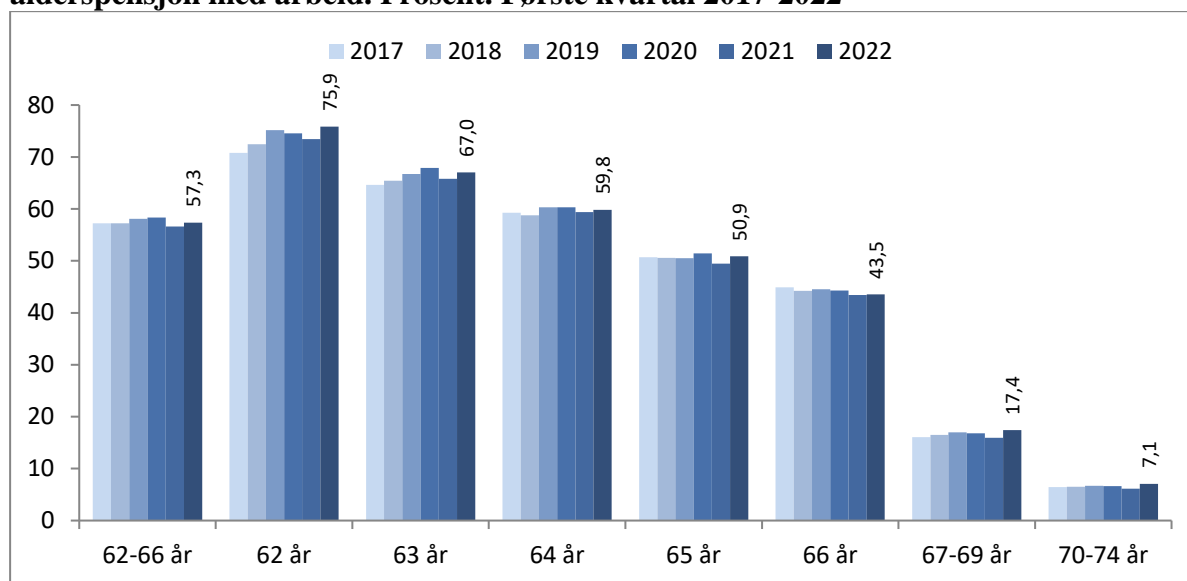
Nye regler for offentlig tjenestepensjon ble innført 1. januar 2020, og vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening.

AFP i offentlig sektor vil bli endret fra 2025 og blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFPen i offentlig sektor. Reglene for ny offentlig AFP er ikke endelig avklart.

Syssetningen blant alderspensjonister²⁶

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.²⁷ Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 14. Alderspensjonister* 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspensjon med arbeid. Prosent. Første kvartal 2017-2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV og SSB

Figur 14 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid ved utgangen av første kvartal 2017-2022.²⁸ Endringen i sysselsettingen i perioden 2020–2022 er påvirket av korona-pandemien. I 2021 er sysselsettingen noe lavere enn i 2020, mens man ser noe stigning i 2022.

57,3 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold ved utgangen av første kvartal 2022. På samme tidspunkt i 2021 var andelen 56,6 prosent. Det er en økning fra året før på 0,7 prosentpoeng.

²⁶ Årsaken til at statistikken for sysselsetting ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender.

²⁷ De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

²⁸ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Blant 67-69 åringene er 17,4 prosent av alderspensjonistene helt eller delvis i arbeid i første kvartal 2022, som er en økning fra året før på 1,5 prosentpoeng.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdede har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen²⁹

Merknad: Dette delkapitlet ble oppdatert med statistikk for første halvår 2022 etter publisering av annen statistikk. (Deler av datagrunnlaget var ikke klart)

I dette delkapitlet beskrives statusen til de nye alderspensjonistene to måneder før de mottok første utbetaling.³⁰ I 2022 (januar - juni) var 48,4 prosent av alderspensjonistene registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspensjon. Blant disse var 7,5 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor.

25,5 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspensjon i 2022.³¹ Det er også en god del alderspensjonister som kun har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.³² I 2022 gjaldt det 10,2 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også kun mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,6 prosent.

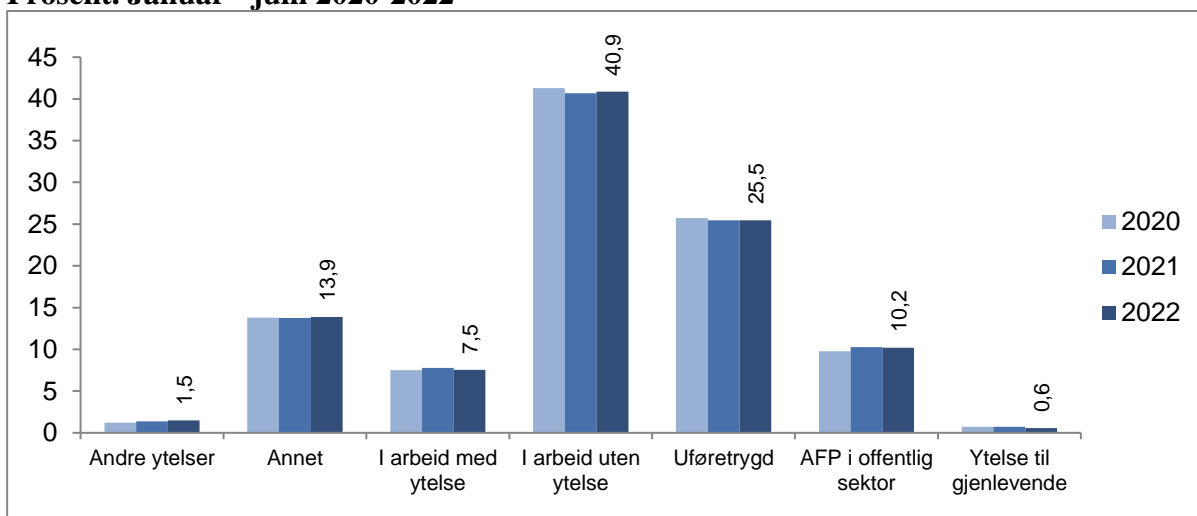
²⁹ Statistikken oppdateres to ganger i året: per juni og desember

³⁰ Avgrenset til alderspensjonister bosatt i Norge

³¹ I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og arbeid. De er vist som en del av «i arbeid med ytelse».

³² Det er noe underreportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien. På samme måte som uføre er personer registrert i arbeid samtidig med gjenlevendeytelse eller AFP i offentlig sektor registrert som «i arbeid med ytelse».

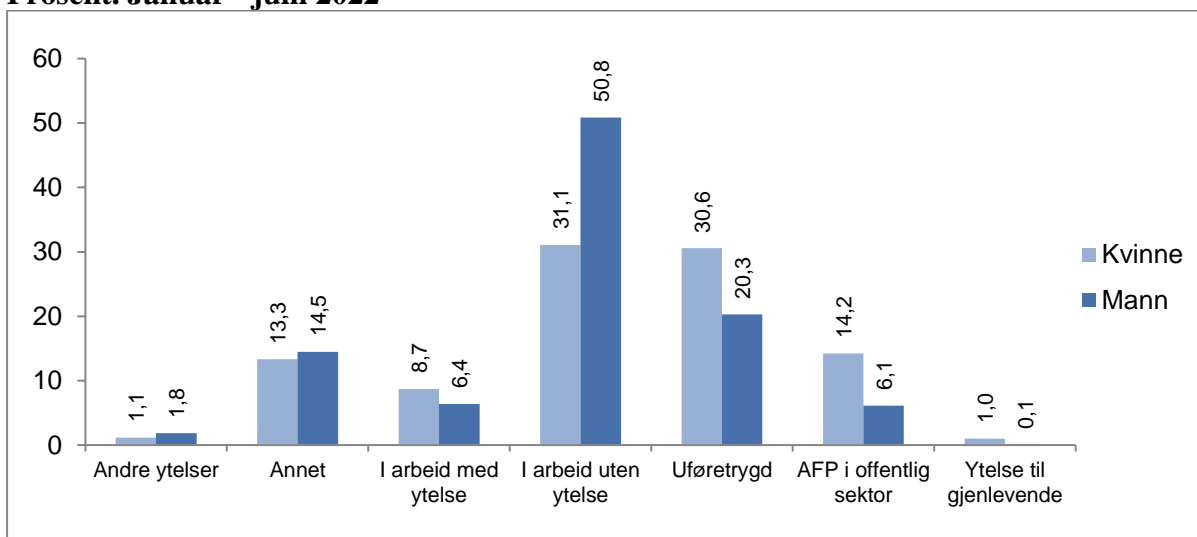
Figur 15. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent. Januar - juni 2020-2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

13,9 prosent er oppført med «annet» i 2022. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle / partner.³³ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

Figur 16. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. Januar - juni 2022

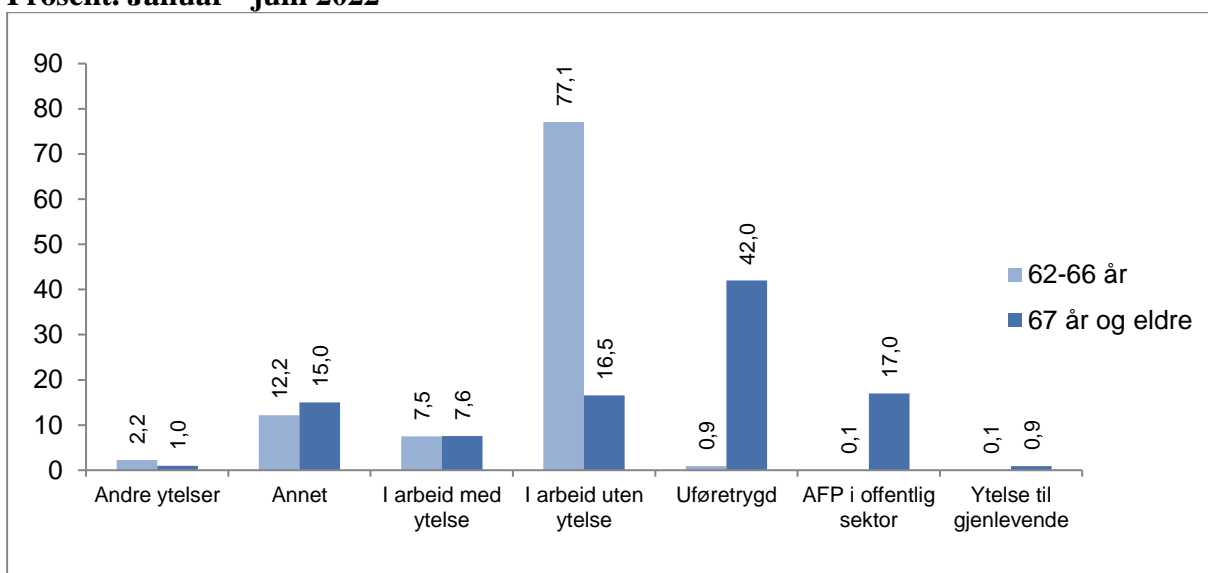
*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

³³ Vedrørende personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer som har tjenstepensjon med såkalt særaldergrense

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn enn kvinner som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med kun uføretrygd, men også kun med AFP i offentlig sektor, sammenlignet med menn. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder eller senere. Dette er vist i figur 17. De fleste i alderen 62 til 66 år var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister i denne aldersgruppen i 2022 (januar - juni) var 77,1 prosent registrert kun med arbeidsforhold.

Figur 17. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Alder. Prosent. Januar - juni 2022

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Hvis man ser på de som er 67 år og eldre, så mottok 42,0 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 24,1 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,6 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere er at denne ytelsen opphører ved 67 år. Mottakere av uføretrygd går over til alderspensjon ved 67 år.

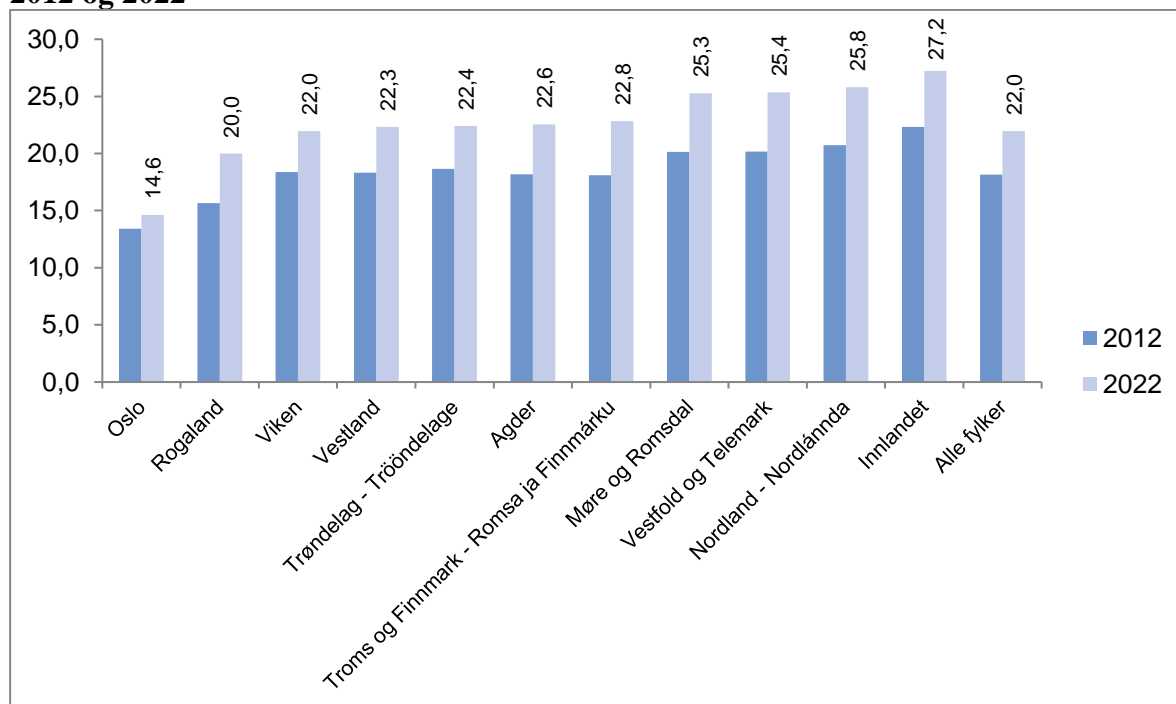
Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år.

Statistikk på fylkesnivå

Andel alderspensjonister i fylkene

Fra 2012 til 2022 har andelen alderspensjonister økt i samtlige fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i juni 2022. I Oslo er andelen 14,6 prosent, som vist i figur 18. (For å gjøre sammenligning enklere er nåværende fylkesstruktur anvendt også bakover i tid.) Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Innlandet og Nordland - Nordlånnda, der henholdsvis 27,2 og 25,8 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,6 prosentpoeng.

Figur 18. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Fylker.* Prosent. Juni 2012 og 2022

Kilde: NAV

* For å gjøre sammenligning enklere er dagens fylkesinndeling også vist for året 2011